

SIVUAURINKO

Ursa Minor 6/94
Halot - Halos

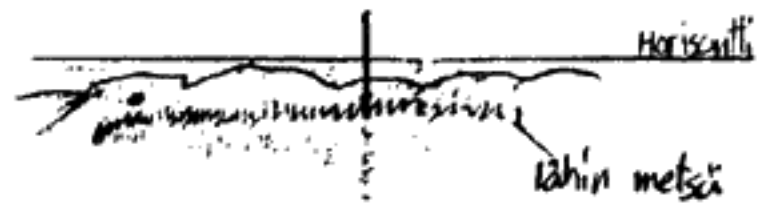
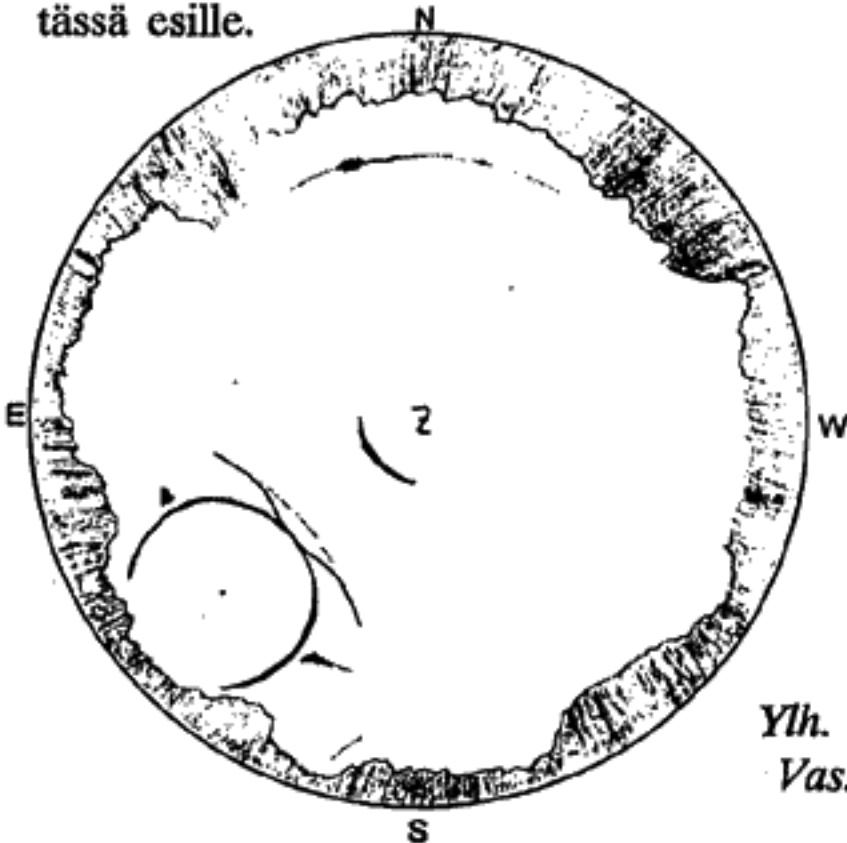
WALTER TAPE: ATMOSPHERIC HALOS

Reippaasti yli vuoden odottelut on nyt odoteltu; yllä mainittu teos on vihdoin kenen tahansa saatavilla! Tapen kirja on maineensa mukaisesti höystetty ultrapeilla halovalokuvilla (suurin osa Etelämantereelta) sekä tietokonesimulaatioilla. Teksti ei yllättäen olekaan koukeroista tiedekieltä, vaan kirja on leppoisa luettavaa, sillä se on kirjoitettu aloittelijat (ja tietenkin kaupallisuus) mielessä pitäen.

Nyt kannattaa juuri sinun tilata omaksesi tämä maailman ensimmäinen ainoastaan haloista kertova kirja. Kirja sopii kenelle tahansa haloista kiinnostuneelle, sillä siinä on alusta alkaen esitely eri halomuodot loistokkain kuvin ja selventävin simulaatioin sekä myös tieteellisemmältä kantilta teorioihin tukeutuen. Hinta on noin 250-300 mk riippuen postikustannuksista. Olisi hyvä saada kerralla mahdollisimman suuri tilauserä; siten saadaan postikustannukset pienemmiksi. Eli jos haluat omistaa haloalan perusteoksen, ilmoita minulle kiinnostuksestasi vuoden loppuun mennessä, niin saat piristävää lukemista muuten niin haloköyhälle vuodenaikalle.

ANTEEKSI

Tämä julkinen anteeksipyyntö on osoitettu Reima Eresmaalle. Jyväskylän halospesialisti on lähettänyt lukuisia asiallisia havaintoja, mutta eri syistä muutamia niistä ei ole näkynyt UMin sivuilla. Tuorein tapaus on 25.8.94, jolloin Reima näki Mika Sillanpään ja Ossi Pasasen tavoin mehevän Parryn kaaren. Reiman havainto oli yksinkertaisesti minun huolimattomuuteni takia hautautunut vanhoihin havaintoihin, mutta tuon sen tässä esille.

Ylh. 28.12.93 klo 11.08, Reima Eresmaa, Jyväskylä
Vas. 25.8.94 klo 10.12, Reima Eresmaa, Jyväskylä

Jo urani alkuvaiheessa kohtelin Reimaa epäoikeudenmukaisen ylikriittisesti, kun hän oli lähettänyt havainnon alasivuauringosta ilman tavallisia SAureja 28.12.93. Innokkaan kriittisesti kuvittelin, ettei ala-SAureja voi näkyä ilman tavallisia SAureja, varsinkaan kun aurinko on hädin tuskin horisontin yläpuolella, luulisi jääsumua riittävän SAureihin asti.

Vielä on olemassa yksi Reiman havainto, josta ei ole edes hiiskuttu UMin sivuilla. Tälle havainnolle ei tosin ole olemassa varmaa tulkintaa, joten senkin takia siitä on puhuttava varovasti. 26.1.94 Reima näki ja kuvasi muutaman asteen 22° renkaan yläpuolella näyttäneen 22° rengasta myötäilleen kaarenpätkän. Tuolloin aurinko oli vain noin 6° korkeudella, joten esim. tavallinen yläkovera Parry ja 23° ylläsivuava ovat poissuljettavia vaihtoehtoja niiden leijuessa yli 10° päässä 22° renkaasta. Pyramidihalot eivät tule kyseeseen sillä tämä epämääräinen kaari on selvästi korkeammalla kuin 24° rengas olisi, mutta myös yhtä selvästi alempana kuin 35° rengas. Lowitz-simulaatiot eivät niin ikään auta asiaa.

Villit kokeilusimulaatiot tiltti-Parry-orientaatiolla näyttävät sen sijaan lupaavilta. Kun Parry-kidettä laitetaan tilttaamaan kymmenisen astetta, kaartuu normaalisti tiukan V:n muotoinen yläkovera Parry alaspäin 22° rengasta myötäileväksi auringon ollessa 6° korkeudella. Tämä muoto sopisi kuvioon ainakin paikkansa ja ulkonäkönsä perusteella, mutta täysin varma tästä ei voi olla. Tiltti-Parry-orientaatiolla on edelleen hieman kyseenalainen maine, vaikka Jarmo Moilasen 1.4.94 kuvat olivat teoriaa puoltavia. Näistä kahdesta havainnosta ei kuitenkaan voi tehdä vielä kummempia johtopäätöksiä.

Mitä tästä opimmekaan? Halojaosto ei ole hienosta maineestaan huolimatta täydellisyyden työssija, vaan me kaikki teemme virheitä. Erityisesti jos tunnette, että teitä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti esim. kylvämällä ylenpalttista kritiikkiä, saa tänne päin heittää tulikivenkatkuisia valituskirjeitä, joissa vaaditte kunniallisia oikeuksianne takaisin. Yritän vastata kaikenlaiseen palautteeseen asianmukaisella tavalla.

VIELÄ VANHOISTA HAVAINNOISTA

Edellisen vuodatuksen jälkeen en voi olla julkaisematta Sami Haapanalan havaintoa alasivuauringosta 31.7.94. Melko tyypillinen lentsikkahavainto; Atlantin ylle levittäytyneiden yläpilvien päällä pesinyt sivuaurinko pisti Samin silmään Islannin reissulla.

Vähän tuoreempia uutisia... Oheinen Mika Sillanpään piirros on todellakin valitettavasti tulkittava vain pilapiiroksena, sillä vaikuttaa pahasti siltä, että Oulussa 31.8. ei runsaasta jääkideryöpytyksestä huolimatta näkynytään moninkertaisen sironnan ilmiöitä. Viime UMissä mainitut pelastavat enkelit lähettivät runsaasti kuvia tästä näytelmästä, eikä niissä ole pihaustakaan moninkertaiseen sirontaan viittaavaa materiaalista. Tavalliset muodot kyllä olivat kiitettävän kirkkaita ja Lowitzeja näkyi yhden jos toisenkin kuvissa. Omasta mielestäni parhaimpia näytelmästä otettuja kuvia olivat Martti Penttisen 120° sivuaurinkokuvat. Niissä horisonttirengas tuntuu pursuavan ulos rajoistaan puhumattakaan itse 120° sestä.

ITSE ASIAAN

Talvi tekee kovaa vauhtia tuloaan, sillä nyt jopa täällä etelässä kadut ovat saaneet hempeän lumipeitteen. Sitä iloa tuskin kauan kestää, joten iloa kannattaakin repiä pikemminkin syys-lokakuun havainnoista, jotka eivät syksyn ankeasta halomaineesta huolimatta olleet pelkkää 22°r-APil-linjaa. Perinteinen koodaustaulukkokin on tällä kertaa mukana; siitä voitte verrata omia saavutuksianne kollegoidenne tuloksiin.

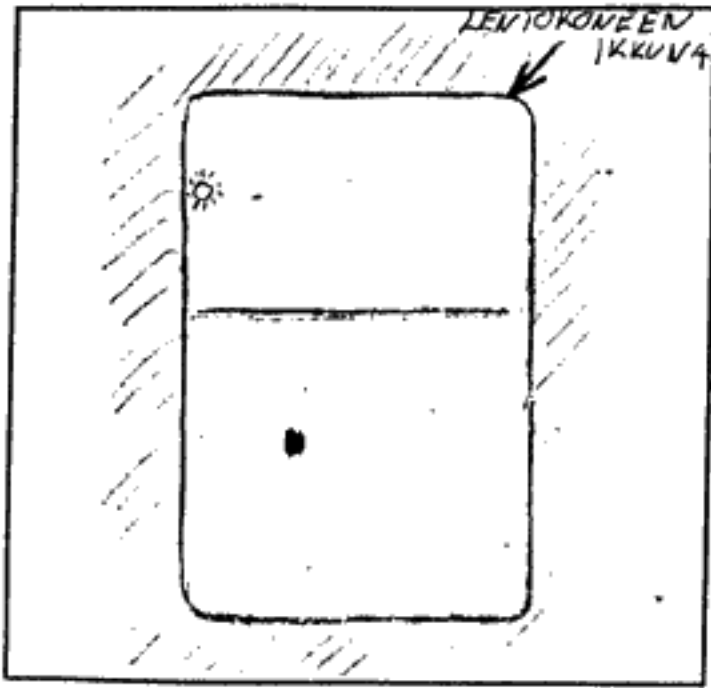
Taas minulla on ilo ja kunnia esitellä uusia halohavaintajia. Korialta uusi mies on Jarkko Ahola. Tähtileirillä haloista innostunut poika havaitsi 26.9. kauden parhaan halonsa, jossa mm. komea ZYK. Myös Teemu Öhman kertoi ZYKin olleen veret seisauttava Korian lähikunnassa Utissa. 26.9. olikin maanlaajuinen näytelmä, jota havainnoitiin koko maassa Espoosta Savukoskelle. Mainitsemisen arvoinen on myös Simo Aikioniemen hyvin tyypillinen laattajääkidenäytelmä 19.9., jossa horisonttirengas kietoutui koko taivaan alueelle.

Jyväskylän uudet kasvot ovat Pekka Pietiläinen ja Reino Lausanne, joista jälkimmäinen taitaa jäädä vain "sporadiseksi havaitsijaksi" Alen sanoja lainaten.

Lappi ei taida olla mikään huono halopaikka; sen on osoittanut Simo Aikioniemi muutaman kuukauden havainnoillaan. Sen lisäksi että havaintoja on lukumäärällisesti paljon, näyttää halojen laatukin olevan hiukkasen verran parempi kuin muualla maassa. Katsokaapa vaikka tämän kerran koodaustaulukkoja, horisonttirengasta ja 46° kamoja on enemmän kuin muilla. Tämä tosin saattaa selittyä sillä, että Simo on keskimääräistä tarkkaavaisempi havaitsija.

Kauden B-lomakemuodot rajoittuvat 46° allasivuava / Parry-linjalle, piristysruiskeena toimivat kuitenkin yllättävä 9° rengas ja ellipsihalo. Parry-mallistoa edustavat Jukka Ruoskasen Gyltössä 7.9. nappaama uljas 22° ylläsivuavan koristus, Martti Penttinen sai tyytyä hieman heikompaan ilmestykseen Kokkolassa 28.9. 46° allasivuavat eivät mitenkään parastaan panneet; 2.9. Jarmo Moilanen ja Marko Riikonen huomasivat kirkkautta 2 puristelleen 46° allan. 5.10. Simo Aikioniemen ja Mika Sillanpään 46° allasivuava tyytyi pinnistämään kirkkaudeksi vain ykkösen. Huomaa, kuinka samantyyppiset herrojen havainnot ovat, vaikka Savukosken ja Espoon välillä on pyöreät 800 km! Lisähöyryteenä Simon havainnossa on syksyn ensimmäiset jääsumuhalot: pilari ja ala-aurinko.

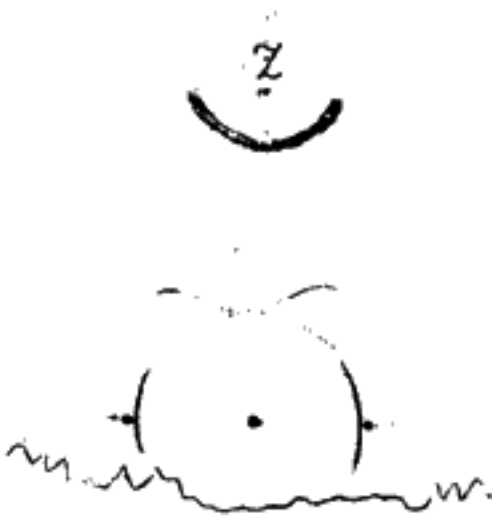
Talven tulosta kielii myös se, että Ossi Pasanen ja Mika Sillanpää nappasivat seuraavana päivänä (6.10.) Espoossa lumi-22° renkaan, Jari Piikki ja Teemu Öhman tekivät saman tempun 18.10. Juvalla ja Utissa. Teemulla lisäksi 46° rengas. Muistuttaisin taas tässä vaiheessa, että lumessa näkyviä haloja ei oteta mukaan tilastoihin (niitähän voisi nähdä vaikka joka päivä talvella), kuten ei myöskään katulampuilla ym. keinovalolähteillä näkyviä jääsumuhaloja. Älkää siis raportoiko niitä A-lomakkeen ruudukkoon. Tätä ei tule ymmärtää jyrkkänä kieltona, vaan halojaosto ottaa mielellään näitäkin havaintoja vastaan; onhan mielenkiintoista saada selville, kuinka paljon kyseisiä haloja näkyy. Laittakaa siis maininta lumi- ja katulamppuhaloista vaikka A-lomakkeen toiselle puolelle sanallisesti ja piirroksen kera (ei siis A-lomakkeen ruudukkoon) tai vaihtoehtoisesti kokonaan omalle lapulle.

Sami Haapanalan havainto alasivuauringosta lentokoneesta Atlantin yllä 31.7. klo 18.30 UTC.

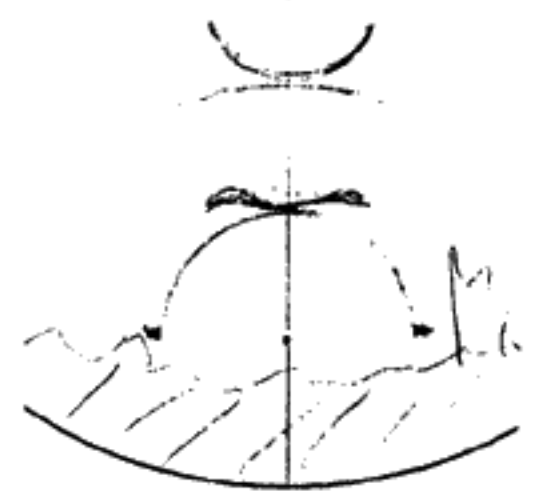
Simo Aikioniemen tylynäyte 19.9. klo 10.53 Savukoskella.

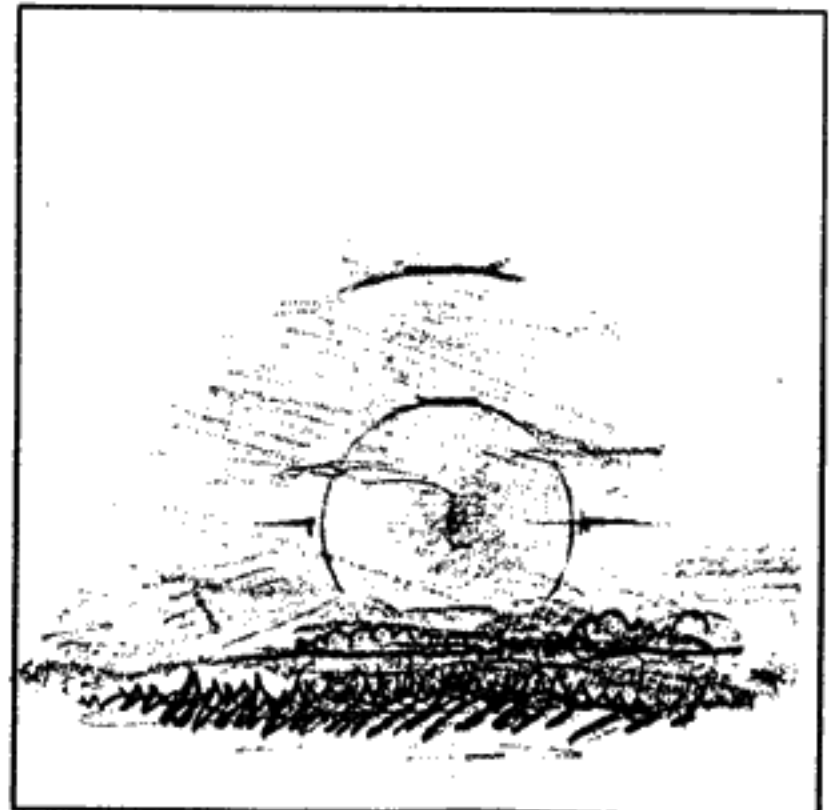
26.9. nähtiin koko maassa hienohko halokompleksi. Tässä Jarkko Aholan versio Korialta klo 7.54.

Jukka Ruoskasen huikaiseva Parry 7.9. Gyltössä.

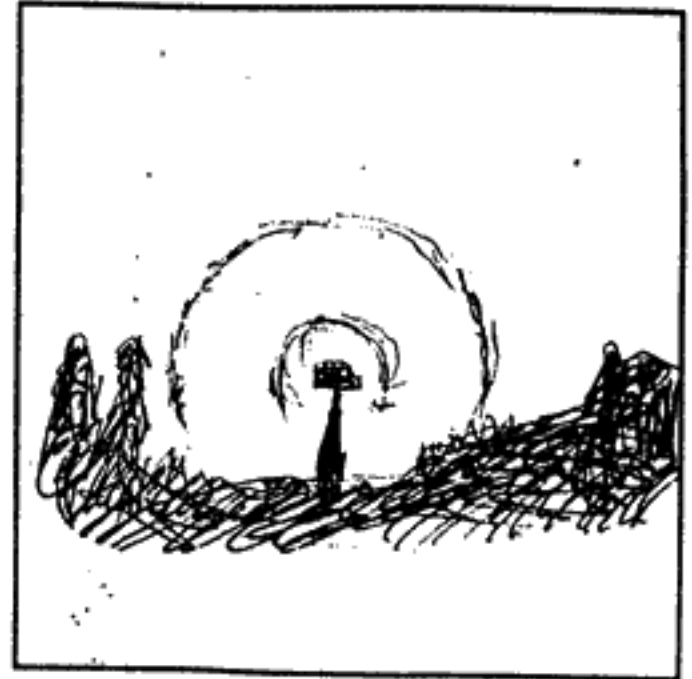

28.9. Martti Penttinen havaitsi ja valokuvasi heikon Parryn.

Simo Aikioniemi ja Mika Sillanpää havaitsivat 5.10. hyvin samantyyppiset halonäytelmät, joissa kuikuili näkökyvyn rajoilla keikkunut 46° allasivuava. Erikoista on, että havaintopaikoilla on välimatkaa yli 800 km!

Oik. 22.9. klo 10.40, Martti Penttinen, Kokkola.
(hätäinen piirros by Anne Jokinen)
Alh. 22.10. klo 21.00, Jukka Ruoskanen, Turku

Valokuvaaminen se kannattaa, totesi Martti Penttinen löydettyään 22.9. ottamistaan kuvista köyhän 22° renkaan lisänä melko kirkkaan 9° renkaan. Tämä oli melko yllättävää, harvemmin pyramidikidehaloja näkyy näin myöhään syksyllä, mutta mikäpä siinä, näkyyhän niitä jääsumussakin.

22.10. illalla asteli Jukka Ruoskanen pitkin Turun katuja, kunnes taivaalta alkoi tipahdella lumihiutaleita stratocumulusverhon lomasta. Katsahdus Kuun suuntaan, ja tyynen kylmästi Jukka huomaa: kas, ellipsi. Komeutta ei kauan kestänyt, puolen minuutin kuluttua Sc paksuni ja alkoi hillitön lumisade.

LOPPULAUSAHDUS

Sain taas vaihteeksi havaintoja samana päivänä, kun tämän jutun pitäisi olla valmis. Se ei ole kovin mukavaa, sillä esimerkiksi koodaustaulukon väsämisessä on uskomattoman suuri työ eikä siihen ole helppo tehdä lisäyksiä. Tällä kertaa annoin armon käydä oikeudesta ja lisäsin mattimyöhästen havainnot sinne, mutta lähettäkää vastedes havainnot heti kuun loputtua eikä 15. päivä, jolloin jutun pitää olla valmis. Jos taas olette erittäin nuukia ihmisiä ja haluatte lähettää havainnot vain kerran kahdessa kuussa juuri ennen UMin tekoa, niin noudattakaa samaa sääntöä; havainnot minulle mieluiten viimeistään UMin deadlinea edeltäväksi viikonlopuksi. Tähän rytmiin on nyt tulossa muutos, sillä seuraava UMi ilmestyykin vasta helmikuun lopussa. Siis ensi vuoden aikataulu on seuraava:

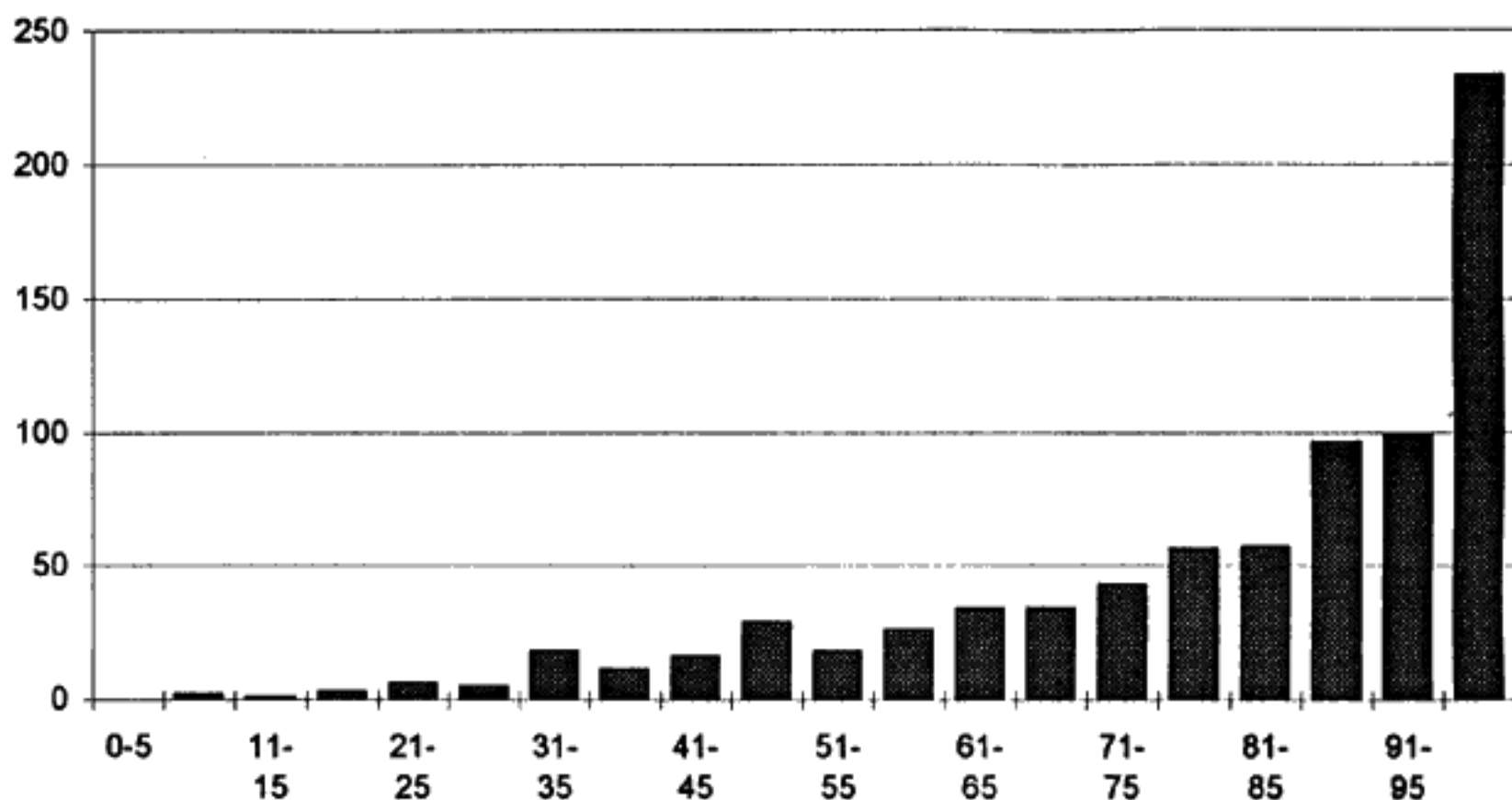
UMin deadline	lähetä havainnot jaostoon viim. (mieluiten kuitenkin heti kuun loputtua)
15.2.95	9.2.95
18.4.95	12.4.95
15.6.95	8.6.95
15.8.95	10.8.95
16.10.95	11.10.95
15.12.95	8.12.95

Seuraava Ursa Minor ilmestyy siis vasta kolmen kuukauden kuluttua, mutta odotettavissa onkin sitten tuhti annos tekstiä. Luvassa on mm. vuoden 1994 yhteenveto sekä referaatteja Applied Opticsin haloartikkeleista. Sitä ennen kannattaa tilata Tapen kirja ja nautiskella siitä, jotta kunnan halovire säilyisi.

Anne Jokinen

KODAUSTAULUKKO LOKAKUU 1994

Havaittaja & paikka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	S	
Kuun halot											h	h			h	h			h	h	h	h	h									9	
Aikioniemi, Savukoski											h	h			h	h			h	h	h	h										↑	
Moilanen, Oulunsalo															h					h	h	h											↑
Ruoskanen, Turku																							h										↑
Toivonen, Kuusankoski											h				h																		↑

Diagrammi 2. Halonäytelmien jakautuminen kuun eri vaiheiden mukaan. Vaaka-akselilla on kuun valaistun osan prosentuaalinen määrä ja pystyakselilla on halonäytelmien lukumäärä. Diagrammin epätasaisuudet selittynevät tutkitun aineiston vähyydellä.

Ohessa on halojen näkymistä kuun vaiheen mukaan kuvaava diagrammi, joka liittyy Marko Riikosen ja Jukka Ruoskasen Tähdet ja Avaruudessa -oleeseen artikkeliin. Diagrammi oli jostain syystä jäänyt pois, mutta esitellään se nyt näin Ursa Minorin sivuilla.

ENGLISH SUMMARY

Besides the latest ones, also some old observations are presented. During this period our observers noticed two Parry arcs (7th and 28th September) and two supralateral arcs (2nd September and 5th October). The highlights were, though, a 9° halo photographed by Martti Penttinen in Kokkola on the 22th of September and an elliptical halo, which was observed by Jukka Ruoskanen in Turku on the 22th of October. Two subsundog displays present the older observations. The first one was seen and photographed by Reima Eresmaa in Jyväskylä on the 28th of December 1993. Sami Haapanala saw the other one from a plane during a flight to Iceland on the 31th of July 1994.